

Žmonės, pavirtę akmenimis

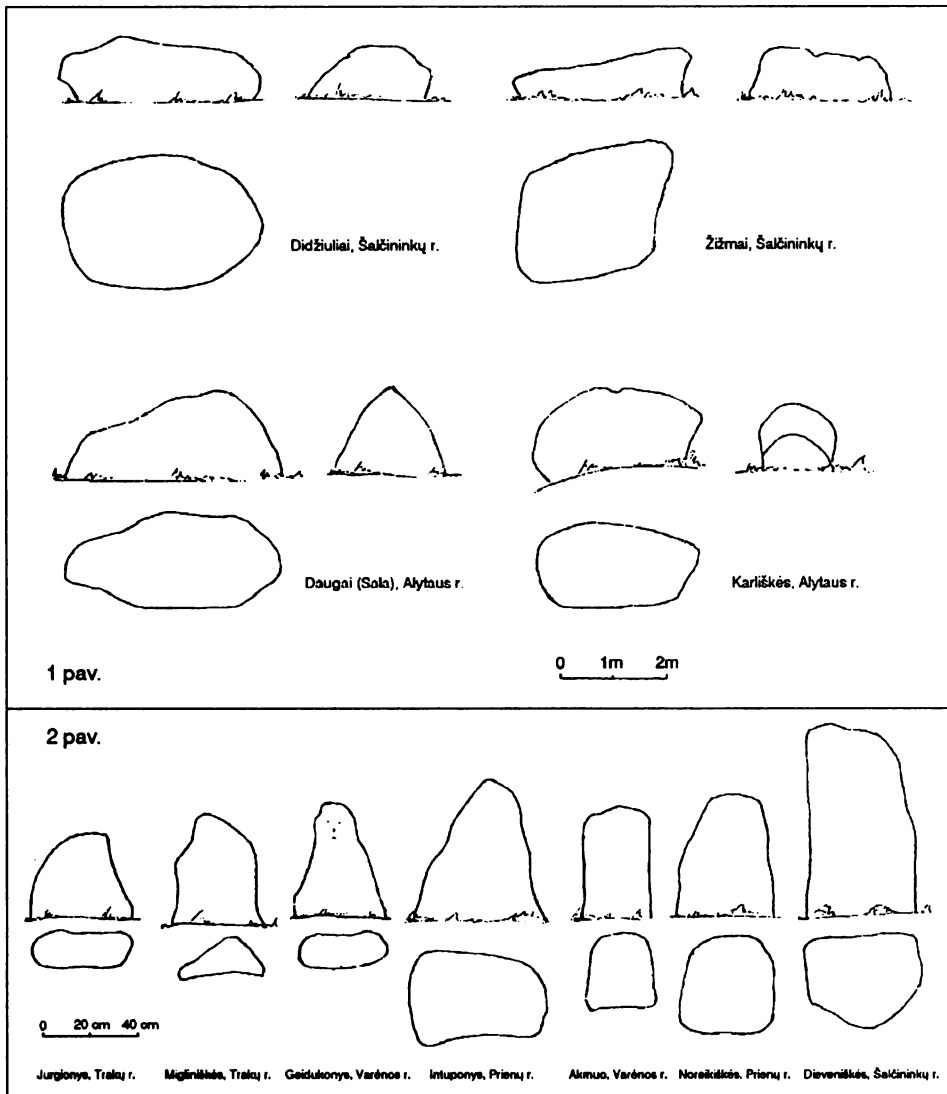
Vykintas VAITKEVIČIUS

Lietuvoje nemaža žinoma apie akmenis, laikomus suakmenėjusiais žmonėmis. Deja, daug šių akmenų – sušaldyti, pamiršti. Be to, nors tas (iš esmės pasaulėjautos) paveikslas žmonių atmintyje gyvas ir kartas nuo karto prisimenamas, dažnai jie nebežino, kur yra akmenys, apie kuriuos girdėjo minimus padavimus pasakojant. Šie akmenys – tai viena iš šventųjų Lietuvos akmenų grupių, ir kai kur jiems dar ir šiandien reiškama pagarba. Pirmasis apie tokius akmenis Lietuvoje 1933 m. prašneko archeologas P.Tarasenka¹, vėliau savo darbe, skirtame Lietuvos šventiesiems akmenims aptarti, jis išskyrė juos į atskirą – toteminių akmenų – grupę.²

Daug kur pasaulyje, taip pat ir baltų žemėse, kai kurie akmenys (šventi) laikyti gyvais: tikėta juos judant,³ sukantis vietoje⁴ ar vien krutant⁵, manyta, kad jie rodo oro permainas,⁶ „prakaituoja“⁷, leidžia garsus ar tiesiog šneka,⁸ vai-toja,⁹ be to, žmonės bendravo su akmenimis per sapnus.¹⁰ Pasakojami vaizdingi padavimai apie tai, kad, metus į akmenį („suakmenėjusius jaunuosius“) akmeniu, iš jo bėga kraujas. Kartą taip pasielgė mergaitė, ir iš akmens ėmė bėgti kraujas. Mergaitė meldėsi, tada jai tie jaunieji pasirodė.¹¹ Arba: „*Buvau jaunas, prisapnojavau: sakė, jeigu nori žmones, tu neapsiženk. Ten yra toki i toki akmenis (akmuo – aut.), i ten užkeikta karalienė mergaitė. Tai, sakė, nuveik, ten šone yra šulinys, (...) paimk vandens ir patepk. Sukalbėk poterius, tai atgis (...) karalaitė, tai o – apsižanys (...).*“¹² Apie Geidukonių (Varėnos r.) akmenį „Merga“ buvo pasakojama, kad tai esanti suakmenėjusi merga, kuri dar vaikščiojanti po laukus, sauganti javus, paskui sugrįžtanti į kapus (stovėti akmeniu).¹³

Daugelio šventųjų akmenų sąsajos su mirusiaisiais, jų sielomis („dūšiomis“) bus turėjusios daug reikšmės plėtojantis paminėtiems, taip pat ir kitiems vaizdiniais bei tikėjimams (įdomu, jog akmuo per lietuvių Vėlines ir su-kasi¹⁴; prakaituodamas šventasis akmuo rodo artėjančią giminės žmogaus mirtį¹⁵ ir pan.). Šiandien tikėjimuose ryškiausia, kad akmenyse buvo tik nelaimingųjų, (per) anksti žuvusiųjų, prasižengusiųjų sielos („dūšios“). Galima manyti, kad būta tikėjimų ir visas sielas, tam tikrą laiką pasieliekant žemėje, keliaujant „po“ medžius, gyvulius, akmenis ir pan. Savo ruožtu tai jokių būdu neneigia šventųjų akmenų kitų mitinio įprasminimo rekonstrukcijos gairių (jų sąsajų su konkrečiais dievais, dievybėmis, – tiesiog apie tai nebus kalbama).

Akmenų, laikomų suakmenėjusiais žmonėmis, išvaizda iš esmės dvejopa: tai „paprasti“ akmenys ir „stovintys, stulpo pavidalo akmenys“ (vakarų šalyse – *menhira*). Pir-

čių padavimų bei tikėjimų motyvų – tai žmonės, pavirtę akmenimis), nepriklausomai nuo to, kokia jų topografinė padėtis, geografinė situacija, kokie kiti vietovės ypatumai (pavyzdžiui, šalimais – kapinynas, ežeras, jūra ar kt.), iš esmės buvo saistomi su pomirtinės sielų buveinės ar panašiais vaizdiniais. Ryškiausiai tai iliustruoja pavieniai menhirai kapinynų aplinkoje (plg. Dieveniškų akmuo „Generolas Mokas“ buvo VI–XII a. pilkapyne, Kaštunalio „Stabakūlis“ – kapinyne, iš kurio žinomi III–IV a., V, IX–XII a. radiniai, buvo tyrinėjami VII–VIII a. kapai).

Lietuvių tautosakoje galima rasti daug nuorodų į akmenyse buvjančių sielų („dūšių“) vaizdinį, nors dažniausias – minėtas – nelaimingų mirusiųjų skaistykla, „čysčius“ akmenyse. Sakoma: „*Jeį einant žmogus suklumpa ant akmens ar šiaip ant ko nors, tai turi sukalbėti „amžiną atilsį“, nes šioje vietoje palaidotas kūnas, kurio siela kenčia čysčiuje.*“²⁴ (Kiek vėliau toks tikėjimas, atrodytų, primityvėjo ar buvo ironizuotas – užkliuvimas už akmens rodo, kad „toje vietoje yra užkastas muzikantas – (nes) šoki.“²⁵ Be to, kai kurios detalės nurodo

mieji dažniausiai niekuo neišsiskiria (žr. 1 pav.), gi menhirai (pirmiausia kalbant apie lietuviškuosius) ir šiandien stovi, guli (nuvirtę), turi ryškesnį ar mažiau ryškų stulpo pavidalą (žr. 2 pav.).

Apie galimą menhirų paskirtį, naudojimą ar įprasminimą išsakyta įvairių nuomonių. Svarstoma apie jų vaidmenį kulte (pirmiausia apie prosenovinį stulpų kultą).¹⁶ Tyrinėtojams neaišku, ar menhiras reiškė („atstovavo“) konkrečią dievybę, ar žymėjo kažkokią ribą kaip kad vėlesni *hermen* Graikijoje, ar buvo skirti atminti religiniams įvykiams (kokie buvę bibliniai akmeniniai stulpai), ar turėjo priminti herojus.¹⁷ Galbūt jie buvo įkūniję numų galias ir todėl vaidino vaidmenį vaisingumo kulte.¹⁸ V.J.Bagdavičius savo studijoje, skirtoje pasakų tyrinėjimams, pažymėjo, kad akmeniniai stulpai, vadinami menhirais, buvo suprantami kaip tam tikros pakopos nusileisti iš dangaus mirusiųjų dvasioms.¹⁹ Įvairiose vietovėse menhirų statymo tradicija buvo įgijusi įvairių atmainų: egiptiečių, graikų *obeliskai*,²⁰ Skandinavijos *Bauta – steinen*,²¹ kt. Bet kaip ir pirmieji yra iš antkapių kilę garbės stulpai,²² taip ir *Bauta – steinen* buvo statomi mirusiųjų garbei.²³

Atrodytų, kad stulpo pavidalo akmenys (taip pat ir niekuo neišsiskiriantys akmenys, dažniausiai siejami tų pa-

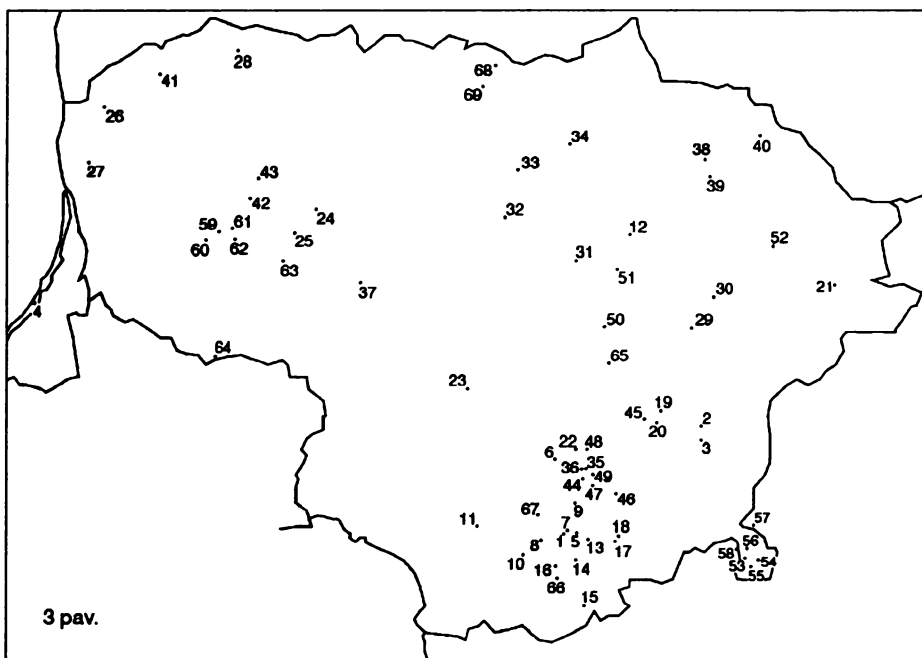
tam tikrą tokių tikėjimų aspektą, nes manoma dūšias buvjančią, kenčiant po akmeniu: „*Kenčiančios sielos apsigyvena po akmenimis*“ (...).“²⁶ (O vėliau – po kryžiumi.²⁷) Beje, Vakarų Europoje jau XVI–XVIII a. suklestėjo ir akmeninių kryžių, koplytstulpių *Betsäule*, *Marterl* statymo tragiško žmonių žuvimo vietose tradicija, aiškiai suvokiant ar vien numanant, kad tai „prieglobstis“ to nelaimingojo sielai²⁸ (neretai tokią tradiciją mini istoriniai šaltiniai apie Bažnyčios padėtį Latvijoje ir XVIII a.²⁹).

Prie šių, taip pat nepamintų akmenimis paverstų žmonių mitinio įprasminimo bruožų dar bus progų grįžti kalbant apie konkrečius šventus akmenis. Lietuvoje aptariamo pobūdžio akmenų žinoma apie pusšimtį. Jie netolygiai aptinkami įvairiose Lietuvos vietose (žr. 3 pav.), nors, suprantama, tai gali būti ir jų paieškų spragos. Prasmingiausia straipsnyje aptarti pietryčių Lietuvos (Dzūkijos) akmenis, laikomus suakmenėjusiais žmonėmis, ir atskirai – likusius (vėliau paaiškės, kodėl).

Akmeninės... nuotakos

Akmeninės nuotakos – tai viena iš didžiausių šiandieninės Dzūkijos įdomybių. Akmenys, laikomi suakmenėjus-

siais žmonėmis, čia dažniausiai vadinami „Nuotakų“, „Mergų“ (važiuosiu tuoktis) akmenimis. Tokių akmenų spiečių yra Užuguoščio (Prienų r.), Aukštadvario (Trakų r.), Daugų (Alytaus r.), Dieveniškų (Šalčininkų r.) apylinkėse. Atrodo, kad galima minėti ir Merkinės (Varėnos r.), Nemunaičio (Alytaus r.) apylinkes. Pietrytinėje Lietuvos dalyje toliausiai vakaruose žinomi Mergalaukio (Alytaus r.) suakmenėję žmonės, šiaurėje tokie akmenys paplitę iki Žiežmarių (Kaišiadorių r.) apylinkių, rytuose – Dieveniškų apylinkėse (žr. 3 pav.). Kol kas neaišku, ar šių Dzūkijos šventųjų akmenų ribą šiaurės rytuose galima nukelti iki Neries (Vilniaus rajone ir Vilniaus m. teritorijoje žinoma apie 5 tokius akmenis). Toks akmenų, laikomų suakmenėjusiais žmonėmis, paplitimas pietryčių Lietuvoje, atrodytų, sutampa su I tūkst. vidurio laidojimo paminklų (pilkapių su sampilais iš akmenų ir žemių) paplitimu tame pačiame krašte, be to, įdomios tuo požiūriu ir kalbininkų išvados apie šio krašto kalbą, žemės, upių vardyną.

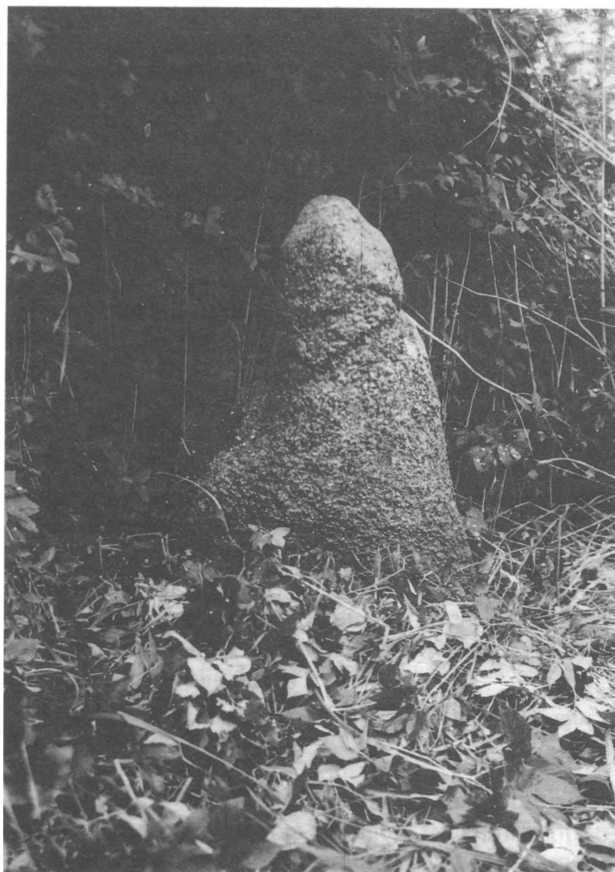
1. Karliškės (I akmuo), Alytaus r.; 2. Vilnius (Verkių vietovė); 3. Vilnius (Ukmergės g.); 4. Rasytė (Kaliningrado sr.), Nerija; 5. Daugai (Sala), Alytaus r.; 6. Noreikiškės (2 akmenys), Prienų r.; 7. Karliškės (II akmuo), Alytaus r.; 8. Einorai (3 akmenys?), Alytaus r.; 9. Pivašiūnai, Alytaus r.; 10. Jociūnai (Balkasodis), Alytaus r.; 11. Mergalaukis (keli akmenys), Alytaus r.; 12. Mackeliškės, Anykščių r.; 13. Geidukonys, Varėnos r.; 14*. Nedzingė, Varėnos r.; 15. Marcinkonių apyl. (keli akmenys), Varėnos r.; 16*. Masališkės, Varėnos r.; 17. Akmuo, Varėnos r.; 18*. Jakėnai, Varėnos r.; 19. Šiauliškės, Vilniaus r.; 20. Pylimai, Vilniaus r.; 21*. Lepšiai, Ignalinos r.; 22. Varkaliai, Kaišiadorių r.; 23. Kulautuva (Jučionys), Kauno r.; 24. Petrikaičiai (12 akmenų), Kelmės r.; 25. Kražiai (keli akmenys), Kelmės r.; 26. Benaičiai, Kretingos r.; 27*. Kluonaliai, Kretingos r.; 28. Repšiai, Mažeikių r.; 29*. Pušalotai, Molėtų r.; 30. Levaniškės, Molėtų r.; 31. Suodžiai (2 akmenys), Panevėžio r.; 32*. Vadaktai, Panevėžio r.; 33. Nauraičiai (3 akmenys), Panevėžio r.; 34*. Molūnai, Pasvalio r.; 35. Antaveršis, Prienų r.; 36. Intuponys, Prienų r.; 37*. Geišiai, Raseinių r.; 38. Kamajai (keli akmenys), Rokiškio r.; 39. Mikniūnai, Rokiškio r.; 40. Junkūnai, Rokiškio r.; 41. Krakės (Nevočiai), Skuodo r.; 42*. Varniai, Telšių r.; 43*. Stabinė, Telšių r.; 44. Jurgionys, Trakų r.; 45. Dūkštų apyl. (Neryje), Trakų r.; 46. Grendavė, Trakų r.; 47*. Gudžionys, Trakų r.; 48*. Beižionys, Trakų r.; 49. Migliniškės, Trakų r.; 50. Sukiniai (3 akmenys), Ukmergės r.; 51. Taujėnų apyl. (2 akmenys), Ukmergės r.; 52. Šeimatis (3 akmenys?), Utenos r.; 53. Dieveniškės, Šalčininkų r.; 54. Ramoškai, Šalčininkų r.; 55. Žižmai, Šalčininkų r.; 56. Didžiuliai (2 akmenys), Šalčininkų r.; 57. Žiedava (Baltarusija); 58. Lempinių miškas (Baltarusija); 59. Ivoniškės (2 akmenys), Šilalės r.; 60. Kulišiai, Šilalės r.; 61. Kaštaunaliai, Šilalės r.; 62. Padievytis, Šilalės r.; 63. Bijotai (prie Baublių), Šilalės r.; 64. Šereitlaukis, Šilutės r.; 65. Liukonys (2 akmenys), Širvintų r.; 66. Merkinės apyl., Varėnos r.; 67. Alytaus m. (prie kapinių); 68. Žeimelio apyl., Pakruojo r.; 69. Bulėtiškio miškas, Pakruojo r.

(Žvaigždutė prie numerių žymi vietoves, apie kurias duomenų rūpima tema stinga).

Pietryčių Lietuvoje žinoma daug brūkšniuotosios keramikos kultūros piliakalnių, gi apie IV-V a. (kada ši kultūra nyksta, ją keičia Rytų Lietuvos pilkapių kultūra) vietoje lipdytinės keramikos brūkšniuotu paviršiumi čia imama naudoti lipdyta keramika grublėtu paviršiumi (nors daug kur ji ir pereinamo pobūdžio). Tuo metu plečiasi gyvenvietės piliakalnių papėdėse, daugėja atviro tipo gyvenviečių. Kaip manoma, maždaug IV a. pab. iki Strėvos upės šiaurėje, Elektrėnų – šiaurės rytuose šiame krašte ima plisti minėti pilkapiai su sampilais iš akmenų bei žemių, su griautiniais, degintiniais palaidojimais. VII–VIII a. – jau Rytų Lietuvos pilkapių kultūros pilkapiai su smėlio sampilais.³⁰ IV a. pab. – VI a. pilkapiai su sampilais iš akmenų ir žemių skiriasi nuo toliau į pietus, vakarus gyvenusių jotvingių genčių tokios rūšies laidojimo paminklų, turi nemažą bendrų bruožų su Rytų Lietuvos pilkapių kultūros pilkapiais,³¹ spėjama, kad jie – dainavių palikimas.³² Panašu, kad I tūkst. I pusės viduryje į brūkšniuotosios keramikos

kultūros sritį vyko migracija iš pietų, pietvakarių (jotvingių gyventų plotų), ilgainiui, apie VII a. ateiviai su senaisiais vietos gyventojais susiliejo arba pasitraukė atgal.³³ Kalbininkai nurodo, kad pietinės Lietuvos dalies viduryje aptinkami vandenvardžiai su galūne -us, galimas dalykas, susiję su jotvingiška hidronimija.³⁴ Taip pat čia aptinkami vakarų baltams būdingos fonetikos vietovardžiai, jotvingiški požymiai dialektologijoje.³⁵

Savo ruožtu, Dieveniškų miško menhiras „Generolas Mokus“ stovėjo prie apardyto pilkapio su sampilu iš akmenų (po archeologinių pilkapio tyrinėjimų tikslesnių duomenų jo datavimui nerasta³⁶, jį reiktų skirti I tūkst. viduriui). Panašiam laikotarpiui galima skirti ir du Noreikiškių (Prienų r.) archeologijos paminklų komplekso menhirus „Laumių akmenis“, Migliniškių „Nuotakos“ akmenį, netoliese pilkapyno, kur buvę 3 pilkapiai su sampilais iš akmenų, Jociūnų „Bobos“ akmenį, kur panemunėse buvo tyrinėjamos priešistorinės gyvenvietės (gausiausios jose rasta keramikos brūkšniuotu bei grublėtu paviršiumi) ir pan. Šiandieninės Baltarusijos menhirus, dažniausiai vadinamus *Cuenah*, *Сцен камень* norima skirti laikotarpiui iki ryškesnės slavų įtakos tame krašte, kuri matyti VI-VII a. (pažymima, be to, kad apskritai slavai turėję kitą – medinių stulpų – dievybių atvaizdų – tradiciją³⁷). Tad yra tam tikras pagrindas manyti, kad stovintieji akmenys

„Mergos akmuo“ Geidukonių kapinėse. Varėnos r., Varėnos ap.
Fotografuota 1992 m. birželio mėn.

(dažniausiai „Nuotakos“, „Mergos“) pietryčių Lietuvoje susiję su savitų laidojimo paminklų pasirodymu, vykstant pokyčiams materialinėje kultūroje, su vakarų baltams būdingų vietovardžių, vandenvardžių atsiradimu I tūkst. viduryje.

Jau iš pradžių pastebėjome, kad „suakmenėję žmonės“ būna arba tarsi niekuo neišsiskiriantys akmenys, arba raiškaus ar mažiau raiškaus stulpo pavidalo („panašūs į žmones“). Galbūt ateityje paaiškės ir chronologinis abiejų šių grupių pasirodymo pietryčių Lietuvoje skirtumas. Bet jau šiandien nesunku pastebėti, kad Aukštadvario – Užuguosčio „suakmenėję žmonės“ – vien menhirai, o, pavyzdžiui, Daugų apylinkėse – paprasti, galbūt tik dydžiu pasižymintys rieduliai. Tokie ir Dieveniškų spiečiaus akmenys (išimtis – Dieveniškų miško „Generolas Mokus“, nors jis prie pilkapių su sampilais iš akmenų ir žemių, o Dieveniškų apylinkėse dominuoja gana saviti pilkapiai su smėlio sampilais, su dviejų, trijų aukštų akmenų vainikais; šie pilkapiai paprastai datuojami kaip vėlesni – I tūkst. II pusės.). Jeigu ateityje platesni archeologijos paminklų tyrinėjimai Daugų krašte parodys, kad „suakmenėjusius žmones“ čia reikia sieti su vietovės apgyvendinimu I tūkst. viduryje bei antroje pusėje, kaip iš esmės galima kalbėti apie Dieveniškų apylinkių „suakmenėjusius žmones“, tuomet tikrai kol kas spėjamas tų aukščiau minėtų menhirų bei paprastų akmenų chronologinis skirtumas būtų ryškesnis (galbūt tai net paremtų spėjimą apie dalies jotvingiškai artimos kultūros nešėjų traukimą iš vidurinės pietų Lietuvos dalies pietų, taip pat pietryčių kryptimi).

Apie visus akmenis, laikomus „suakmenėjusiais žmonėmis“, nesvarbu, kokia šiandieninė jų išvaizda (taip pat po skaldymų, niokojimų), kalbama, kad jie panašūs į žmones, ant jų žymios aprangos detalės, kūno dalys: „*Mūs mama sakydavo, kad, sako, nat karoliai žymūs jai buvo*“ (apie Intuponių akmenį, Prienų r.). „*Sako, panašus (į mergą – aut.). Kaip seniau, tai ir pečiai matytis buvo, lyg galva*“ (Intuponyų). „*O ty tas akmenas tai buvo panašus (...)* nu, kad nuotaka – galva gi va, smaila tep, va, šita“ (Migličiškės, Trakų r.) ir t.t. Žinoma, toli gražu ne visada tokie tų akmenų bruožai matomi. Įdomus tuo požiūriu Geidukonių kapinių (Varėnos r.) akmuo, kur „Mergos“ akmens „galvos“ plote tikrai yra „akių“ duobutės, „nosies“ linija bei „burnos“ brūkšnelis (taigi tokių akmenų statymo tradicija turi panašumų su prūsiškomis VII-X a. datuojamomis akmeninėmis žmonių statulomis, kurios visada gana tikroviškai vaizduoja žmones³⁸).

Kyla klausimas, kodėl Dzūkijoje „suakmenėję žmonės“ veik išvien – „užkeiktosios“ mergos, nuotakos. Labai dažnas padavimas, aiškinantis tų akmenų atsiradimą, kalba apie tai, jog vestuvinio amžiaus dukra, mergina, į „šliūbą“ važiuojanti nuotaka buvo tėvų prakeikta, pati iš sielvarto dėl nemylimo jaunikio ištare lemtingus žodžius ar pan. („*Ty užkeikta mergaitė. Sako, važiavo šliūban, o motka prakeikė*“). „*Sakydavo, kad duktė važiavo in šliūbų, o motina keikė*“.

Dieveniškų miško akmuo „Generolas Mokus.“ Šalčininkų r.
Fotografuota 1995 m. rugpjūčio mėn.

„Laumių akmenys“ Noreikiškių k. Prienų r., Stakliškių ap. Fotografuota 1993 m. rugpjūčio mėn.

Ir kt.) Kartais jau manoma, kad ta mergina ar vestuvės toje vietoje užsimušė – iš esmės to paties padavimo variavimas laikui bėgant (nebetikint, kad „anksčiau žmonės į akmenis paversdavo“). Tad grįžtant prie „užkeiktų“ nuotakų ir turint omenyje tą dažniausiai žinomą akmenyse kenčiančių nelaimingų, nelaiku žuvusių žmonių sielų vaizdinį, matyt, reikia svarstyti, kada socialinė, ekonominė krašto bei žmonių padėtis buvo lėmusi visišką merginos beteisiškumą sprendžiant vestuvių, santuokos klausimą, kada tai reikalavo iš jos besąlyginio klusnumo tėvams, tėvų valiai (pavyzdžiui, merginai ieškoti jauniko būtų reikę laužyti griežčiausius papročius, grėsę didžiausia pajuoka; juk tai ir daugelio vadinamųjų meilės burtų ar tokio pobūdžio maginių veiksmų kilmė³⁹). Tas bendras beteisiškumas vertė minimas merginas, dukras tapti vienu iš nelaimingiausio, likimo nuskriausto žmogaus ar dar kokiu kitu panašiu įvaizdžiu. Tai atitiko nelaimingų, tragiško likimo, sunkios dalios žmonių pavirtimo akmenimis iš sielvarto ar jų sielų buvimo akmenyse po mirties įvaizdį. Savo ruožtu „vestuvinius“ „suakmenėjusių žmonių“ motyvus galėjo lemti ir dažnai artima keliui, bažnyčiai tokių akmenų padėtis (vietovėse toliau nuo kelių labai retai tie vestuviniai motyvai sutinkami).

Į skaistyklos („čysčiaus“) akmenyse vaizdinį gal kiek netiesiogiai nurodo tai, kad Intuponių, Jurgionių, Geidukonių „užkeiktosios“ mergos atsidūrę kapinėse. Turima nuorodų į tokius akmenis ir Pivašiūnų, Nedingės kapinėse, žinoma du suakmenėjusius jaunuosius buvus prie Alytaus kapinių. Tokių akmenų aptinkama ir priešistorinių kapinynų aplinkoje ar jų teritorijoje (ne kartą minėtas Dieveniškų „Generolas Mokus“ – pilkapyne, Migliniškių „Nuotakos“ akmuo – maždaug už 250 m nuo Migliniškių pilkapių, juos skiria tik pelkė), menhirų padėtis šiandieninių kaimų kapinėse taip pat liudytų visai nesena, bet gyvy-

bingą su jais siėtų vaizdinių kompleksą apie mirusiuosius, sielas, mirtį, arba apie jų tiesiog kaip šventų įvaizdį. Tai liudija faktas, kad prie tų akmenų XIX–XX a. imti laidoti mirusieji, įrengtos kapinės (tai patvirtina vietiniai žmonės Geidukonyse, Intuponyse). Jurgionių akmeniu galima iliustruoti, jog gal jau ir su užmirštais antkapiais – akmenėliais buvo susieti tradiciniai ir plačiai žmonėms žinomi padavimai apie suakmenėjusius žmones, apie tai, kad seniau „tėvai vaikus prakeikdavo“ ir pan. Be abejonės, tas kaskart kartotas – tikėjimuose sutinkamas „čysčiaus“ medžiuose, vandenyje, taip pat akmenyse vaizdinys – tik vienas iš ryškiausiai tautosakinėje medžiagoje išskiriamų ir matomų „suakmenėjusių žmonių“ atvejų, jokių būdu akmenis ir mirusiųjų mitinės sąsajos rekonstrukcija negali juo apsiriboti, vien juo remtis. Minimą sąsają nagrinėjant nepakanka vien „suak-

menėjusių žmonių“ aptarimo, o kitų šventųjų akmenų grupių nagrinėjimas toli išeina už šio straipsnio ribų.

Kitame straipsnyje aprašysim konkrečius Dzūkijos „suakmenėjusius žmones“, gausius apie juos žinomus padavimus, jų motyvus, su tais akmenimis susijusius tikėjimus ir papročius. Žinoma, ne visada pakaks tikslių duomenų kalbėti apie tai, kur tie akmenys yra, kokia jų išvaizda, tad teks minėti ir nuotrupas, trumpas informacijas.

NUORODOS:

1. Tarasenko P. Akmenys vaikų moko. Stabakūliai - mengyrai // Jaunoji karta. – 1993. – Nr.32. – P.539-540; Tarasenko P. Akmeniniai būstai vėlėms. Stabakūliai - mengyrai // Jaunoji karta. – 1993. – Nr.33. – P.552.
2. P.Tarasenka čia pažymėjo, kad: „Toteminių akmenų grupei priklauso įvairūs akmenys, kurie, nors ir skiriasi savo išvaizda, bet yra vienodai įprasminami liaudies padavimais, kurie pasakoja, kad šie akmenys anksčiau buvę žmonėmis. Pavirtę akmenimis, jie dar buvę gyvi, keliaudavę iš vietos į vietą, kalbėdavę vienas su kitu, verkdavę ar kitaip rodę savo gyvybę. Toteminius akmenis galima taip suskirstyti: 1) užkeiktos mergos ir bobos, 2) užkeiktos vestuvės, 3) stabakūliai, 4) mokai.“ (Tarasenko P. Pėdos akmenų. – V., 1958. – P.5).
3. Plg. „(...) užkliuvo už to akmens. Ir tas akmuo pradėjo smarkiai riedėti iš paskos. Ir tiek bėga, kad net su arkliu, matos, kad neišbėgs. Tas piemenukas šokęs iš ratų ir bėgti! Tuomet tas akmuo jį gynusys gynusys, vis tiek sugavęs ir užmušęs. Užmušė – ir vėl sugrįžo į savo vietą (...)“ (Sužeistas vėjas. Lietuvių liaudies mitologinės sakmės. – V., 1987. – P.86). Arba: „(...) buvo nepaprastai didelis akmuo (...) Pasižiūri – gi tas akmuo seka paskui ją. Ji dar pažiūrės, pažiūrės – eina akmuo paskui ją, ir tiek! Ji dar rožančium šmesėliavo – vis tiek eina! Užlipo net ant kalno tas akmuo! (...)“ (ten pat. – P.86-87). „(...) pasakoja apie tuos akmenis, kad jie vienas prie antroėjo. Kai žmonės įdėjo jiems vardus, (...) akmenys sustojo eję. Tų akmenų ėjimo liko žymė: grioviai veik metrą gilumo per mišką“ (Lietuvių tautosaka. – V., 1967. – T.4. – P.602).
4. Plačiai žinomas tikėjimas, jog akmenys vidurnaktį sukasi. (Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. – Berlin-New York, 1987. – Bd.6. – S.81; taip pat: ten pat, Bd.8. – S.394-395).
5. Ten pat. – Bd.8. – S.397.

